

בירורים והערות בק

לחקר היוחסין בישראל

נפתלי אהרן וקשטיין

המילואים". ברם, מלבד עצם הבעייתיות שבמגילה זו – וכדלהלן, אך המעיין שם יראה בעליל שהמגילה אינה מייחסת את הדמויות שבה אל מרן ה"בית יוסף" עצמו, כי אם אל קרוביו ובני משפחתו בלבד.

ולמעשה. האם אכן יתכן שיש בינינו משפחות "אשכנזיות" שהם נמנים על גזע הקודש של צאצאי מורן ה"בית יוסף" זי"ע? על כך – במאמר שלפנינו – בעזרת הש"ת.

פרק ראשון

מרן ה"בית יוסף" זי"ע ומשפחתו

✕

אלה תולדות

נפתח תחילה בתמצית מתולדותיו בקודש של המאור הגדול
 רבן של כל בני הגולה מרן רבי יוסף ב"ר אפרים קארן זי"ע, בעל
 ה"בית יוסף" על ה"ארבעה טורים", ומחבר ה"שלחן ערוך" —
 שבו ערך לכל בני ישראל את כל פסקי הדינים, לידע הלכה
 למעשה ופרט כל דין ודין. מרן ה"מחבר" — כפי שנקרא בין
 לומדי ה"שלחן ערוך" — נולד בשנת רמ"ח, בעיר טולידו אשר
 בספרד, לאביו רבי אפרים קארן, שהיה מיוצאי גלות ספרד, ובנו
 יצא עמו בעודנו נער קטן, ואחר תלאת רכות כאן לניקופול
 שבתורגומה. ר' אפרים אביו למדו תורה, והגה רכות בלימוד ששה
 סדרי משנה, עד שהיו שגורים בפיו בעל פה.

כאמור, גלה מֶרֶן ה"בית יוסף" ז"ע בשנת רנ"ב, עם גולי ספרד ורך פורטוגל, עד שהגיע לקושטא שבמדינת תורכיה. מקושטא, עבר מֶרֶן ה"בית יוסף" לאנדרינופלי. שם, באנדרינופלי, החל לחבר את ספרו הגדול ה"בית יוסף" – בשנת רפ"ב, בהיותו בן ל"ד שנה. על חיבורו הגדול – "בית יוסף" – המכיל פירוש מקיף על כל האברעה טורים, יגע מֶרֶן ה"בית יוסף" ז"ע בעמל רב, במשך עשרים שנה, ושתיים עשרה שנים עסק בהגהתו.

בשנת ר"צ היתה ישיבתו בשאלוניקי, ובשנת רצ"ז היה בניקופול, כל אלה ערי תוגרמה. בשנת רח"צ, אנו מוצאים אותו ככר בעיר צפת, ושם עמד לצד רבו הגדול — גדול חכמי ארץ ישראל בדורו — מורינו **רבי יעקב בי רב** בוויכוח חידוש ה"ממכה".

למרות שגדול רבני ירושלים מורינו הר"צ"ה התנגד לסמיכה, כמבואר בשו"ת הור"ב"ח ב"קונטרס הסמיכה", בכל זאת קיים מור"ד"בית יוסף" עם שאר רבני צפת את פסקו של המהר"י בי רב, והם הסמיכו "סמיכת חכמי ארץ ישראל" את רבם המהר"י בי רב, ואח"כ הסמיך המהר"י בי רב את ארבעה תלמידיו שהיו מגדולי חכמי העיר, וביניהם — מור"ד"בית יוסף" ז"ע, והם הסמיכו את גדולי תלמידיהם.

בימים אלו, ימי החנוכה — ימי האורה, הימים שבהם ביקשו היוונים "להשכיחם תורתך" וכו', נמלים אנו להשיג מטרה הפוכה: "תרגילנו בתורתך", ולהאיר לפנינו באורה זו תורה, שזוהו עיקר ענינה של ימים אלו, וכמו שפירשו המפרשים בתיבת "חנוכה" שעורשה הוא מלשון "היגוד", שתירגמה: "הרגל", ועיקרו של חינוך, הוא חינוך הבנים לתורה. מטעם זה, אנו מוצאים שעמלו וטרחו לתרגל באין סוף תירוצים את קישוית ה"בית יוסף" המפורסמת, בכדי להוכיח בלימוד התורה ובחידושה.

ואנו – במדור לחקר היוחסין – נשלים את העיסוק בחקר תורתו ומשנתו של מרן **הבית יוסף** זי"ע, בחקר נוסף לתולדותיו ולתולדות אותן המשפחות בישראל המייחסות את עצמן כנצר משפחתי של **הבית יוסף**, הלא המה: משפחת **קרא** הפולנית, משפחת **שמיץ** ההונגרית ועוד.

את המאמר הקודם הקדשנו לחשיפת דמותו ותולדותיו של אחד מדמויות ההוד מבין החסידים הקדמונים, ה"ה הגאון החסיד המופלג **רבי אברהם אשר מענדלזאהן מווארשא** זצ"ל, אשר נחשב לאחד מאנשי הצורה ומחיידי הסגולה שבין החסידים והיה מכונה ביניהם בכיבה: **אברהם**, ואשר היה נינו של רבה הנודע **של וארשא** – הגה"ק **רבי שלמה זלמן ליפשיץ בנעל** ה"המרת **שלמה** זצ"ע, כד בכד עם תולדותיו ושושלתו יחס משפחת חתנו **רבי יצחק מאיר מורגנשטרן** ז"ל וצאצאיו.

למאמר זה – הראשון בסדרה – יש מאמר המשך, שאמור יהיה להתפרסם כאן. ברם, סיעתא דשמיא מיוחדת עמדה לנו, ואין ספור קוראים יקרים שלחו לנו הוספות רבות למאמר, ובמיוחד – השלמות חדשות ומקוריות – הן לרשימת צאצאי ר' אברהם^מ, והן לרשימת צאצאי הסבא הגדול בעל ה"חמדת שלמה"^מ מווארשא וזי"ע, כך שהיה עלינו לערוך מחדש את המאמר הנוסף, ולשלב בו את כל התוכן המחדש בס"ד. מכיון שכך, עשינו כאן "אתנחתא" בפרסום ביניים של מאמר אחר, ומיד לאחר מכן נשוב בס"ד לסדרה הנ"ל.

תשובות חן לכל אותם הקוראים היקרים הי"ו השולחים תמידין כסדרן, מקורות והערות, תשובות ותגובות, ציונים ומראי מקומות, וכל חומר נפלא בעניני חקר היהושין, כאשר לאחר ריכוזם הם מסטפים ומתחברים לכדי מאמרים מסודרים ובס"ד, להנאת הקוראים, ולהערוכתם והארוהיהם. ישר כחכם ותתברכו כל השמים בהצלחה ובכל טוב סלה.

בין מגילות היוחסין הנפוצות, אנו מוצאים משפחות המייחסות את עצמן כנצר משרשיו של מרן ה"בית יוסף" ויז"ע. בעיקר, על ידי שלשה אופנים. יש מהם, על ידי בנו הקטן של ה"בית יוסף" שנולד לו לעת זקנתו. ויש מהם, על ידי אחת מבנותיו של ה"בית יוסף" שהיגרה על פי המסורת עם בעלה לבערי זיבעפערצן.

ויש מהם, הירושמים אמנם את עצמם כנכדי ה"בית יוסף", וזה מציינים את המקור ליחוסם, למגילת היוחסין הנודעת בשם **"ספר היחוס ממשפחת קרא"**, אשר נדפסה בראש הספר "איל

ספר היחוס ממשפחת קרא.

[illegible]

**ספר היחוס ממשפחת קרא - שנדפס בראש הספר
איל המילואים - שבו נכתב שהמחבר אינו מצאצאי
מרן הבית יוסף עצמו - אלא נכד דודו זקינ**

למשלוח תגובות, הארות והערות, בירו-
רים, "מגילות יוחסין", וכיוצא בזה, על פי
הכתובת דלהלן. לא נוכל להתייחס למכתבים
הנשלחים ללא שם מלא, ומספר טלפון.

גר העולמי לחקר היוחסין

ת"א 56/12 רובע ז' אשדוד

0765104905

0765104905@bezeqint.net :: 5

ישיות (יחוס) מרן ה"בית יוסף" זי"ע

ב

רוח הקודש הופיע בבית מדרשו / המגיד

מרן ה"בית יוסף" זכה, שרות הקודש הופיע בבית מדרשו — בדמותו של "מגיד" שליח מן השמים לגלות לו רזי תורה וסודותיה. דבר גילוי ה"מגיד" היה מפורסם בין תלמידיו, ואף הרמ"ק הביא פירוש בשם ה"מגיד", בספרו "פרדס רמונים" [שער ה', פ"ג], בחיי מרן ה"בית יוסף", וכלשונו שם, "והוא קבלת מורי ורבי החסיד כמוהר"ר יוסף קארו נר"ו".

מפורסמים הם דברי השל"ה הקדוש זי"ע, עדותו של מורינו רבי שלמה אלקבין בעל ה"לכה דודי" זי"ע, מחבורתו של מרן ה"בית יוסף" באדרינופלי, על התגלותו של ה"מגיד" בליל שבועות, כאשר עסקו כל הלילה בתורה בחבורת מרן ה"בית יוסף" זי"ע.

השל"ה הק' מעיד עליו גם באגרתו הידועה: "והנה שלושה קדושי עליון היו בזמן אחת, מוהר"י קארו ז"ל ומוהר"ם קורדווארי ז"ל ומוהר"י לוריא ז"ל, היו ממש מלאכי ה' צבקות, נתגלו עליהם מגידים משיבת נביאים ומישיבת תנאים, וגם אליהו זכור לטוב".

חלקים מדברי ה"מגיד" שנתגלו למרן ה"בית יוסף", ואשר נרשמו על ידו, נדפסו בספר "מגיד משרים", וכדברי מרן החיד"א זי"ע שהמה רק חלק אחד מחמשים מגילוייו של ה"מגיד".

ה"מגיד" ציווה וזירז את מרן ה"בית יוסף" לעסוק בלימוד המשנה ללא הרף, ושיעלה לארץ ישראל, ואכן, בסביבות שנת רצ"ו עלה לארץ ישראל וקבע מושבו בצפת עה"ק ת"ו. מרן ה"בית יוסף" נפטר ביום י"ג בניסן שנת של"ה, ושם מנו"כ.

ג

ראשי אבות לבית "קארו"

אביו של מרן רבי יוסף קארו מצפת — בעל ה"בית יוסף" וה"שלחן ערוך" זי"ע, היה רבי אפרים קארו, בנו של רבי יוסף קארו מוולוז'ה.

הסבא, רבי יוסף קארו הראשון, היה מגדולי וחכמי העיר טולידו שבספרד, וזכה לבנים תלמידי חכמים וגדולים בישראל, אשר שם האחד — רבי יצחק קארו, שהיה תלמידו של הגאון המוהר"ר קנפנטון, שעליו כתב בעל ספר היוחסין "רבן של ישראל, המאור הגדול ר' יצחק קנפנטון, בן החכם הגדול ר' יעקב קנפנטון, ואני ראייתו ופניו כפני השכינה, ונקרא גאון קשטי"ה".

ושם האחד — בנו השני של רבי יוסף קארו הכבא — ה"ה הגאון החכם רבי אפרים קארו זצ"ל, והוא אביו ורבו של מרן ה"בית יוסף" זי"ע.

הדוד, רבי יצחק קארו הנ"ל, אשר היה אחד מחכמי דורו ומחברם של כמה ספרים, מילא את מקום רבו — רבי יצחק קנפנטון הנ"ל — לאחר פטירתו כ"ראש הישיבה". בעת גירוש היהודים מספרד, עבר לליסבון, וכיהן שם ברבנות, עד הגירוש מפורטוגל בשנת רנ"ח, אז הוא ברח משם לקושטא שבטורקיה, כאשר גם מרן ה"בית יוסף" הגיע לשם, ולמד תורה אצל דודו הגדול הלזה, אשר היה מכאן ואילך לאחד מרבותיו החשובים, והוא גם מזכירו בספרו ה"בית יוסף".

ד

רבי יהודה קארו בן ה"בית יוסף" זי"ע

מרן ה"בית יוסף" מצפת זי"ע, נשא בזיווגו השלישי את בתו של אחד מחכמי אשכנז שבעיה"ק ירושלים תובב"א, ה"ה רבי זכריה זעכשיל אשכנזי. והוא בנו של רבי שלמה

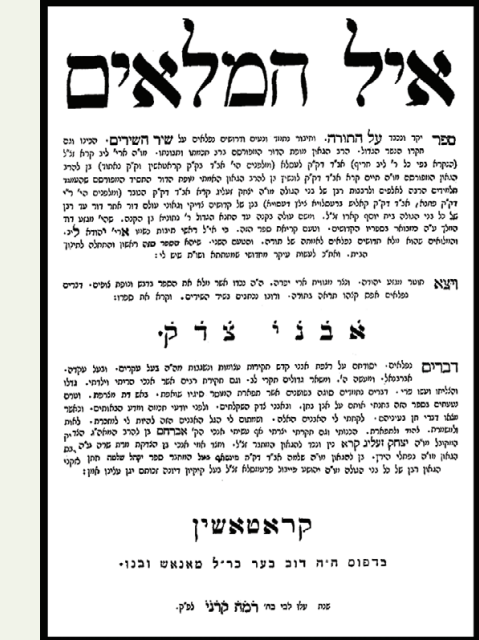

הגאון הנודע רבי יוסף חיים קרא זי"ע, רבה של קאליש

זעכשיל אשכנזי — "הקדוש" הי"ד, אשר היה בנו של רבי יעקב זעכשיל ממיידבורק, בן רבי שלמה זעכשיל, בן רבי אליעזר זעכשיל. [הכינוי נקרא בשי"ן שמאלית, וכמו: זעכסיל — באות סמ"ך].

רבי זכריה עלה לארץ ישראל מאשכנז, ונתמנה לאחד מרבני קהילת האשכנזים בירושלים, בדורו של הרדב"ו. רבי שלמה, אביו של רבי זכריה, מתואר בתוארו: "הקדוש", וכנראה שנהרג על קידוש השם. [ראה אודותיו: "אנציקלופדיה לתולדות חכמי ארץ ישראל" — ר' יעקב גליס, כרך א', עמוד שכ"ח].

ה"בית יוסף" מכנה את רבי זכריה: "מורי חמי הרב המובהק השלם". הוא מזכירו פעמים מספר בתשובותיו, [ראה בחלק אבן העזר הלכות יבום וחליצה סימן ב', "אבקת רוכל" סימן כ"ט, סימן קט"ו, ועוד]. שם הוא חתום: "נאם הקטן שבתלמידו זכריה בן החכם השלם הקדוש כמוהר"ר שלמה זעכשיל אשכנזי זל"ה". או: "נאום

שער הספר איל המילואים - שבו נכתב שהמחבר הוא מצאצאי מרן הבית יוסף עצמו

המורד במחשכי הזמן זכריה בל"א כמוהר"ר שלמה זל"ה"ה זעכשיל אשכנזי".

[ויציין. אין אנו מוצאים בכתובים את פירוט סדר יחוסו למעלה בקודש, ואת מקור מוצאו של רבי זכריה זעכשיל אשכנזי, ואנו למדנו זאת מתוך מסמך נדיר — חתימת ידו על אחד הספרים שהיה שייך אליו, בסוף ספר "העיקרים" — מאת רבי יוסף אלבו, מהדורת ויניציה, שנת פא"ר. שם הוא חתם את שמו כדלהלן: "זכריה בן לא"א הקדוש כמוהר"ר שלמה זעכשיל, בן החכם השלם מוהר"ר יעקב זעכשיל ממיידבורק בן כמוהר"ר שלמה זעכשיל בן הרב המובהק גדול בדורו כמוהר"ר אליעזר זעכשיל מה"ל", (מנוקד: מ' צרויה, ה' פתוחה). וכבר הרחבנו על כך בעבר בס"ד].

מזיווג זה, נולד בנו הקטן של ה"בית יוסף", ה"ה רבי יהודה קארו. ומדוע אנו מציינים את זיווגו זה — השלישי — ואת הבן שנולד ממנו? מאחר שיש סבורים, שממנו — מר' יהודה זה — מוצאם של הצאצאים ה"אשכנזיים" המתייחסים כנצר משרשיו של ה"בית יוסף" זי"ע.

וזאת למודעי. אין כוונתנו כאן למשפחת "קרא" מפולין, שכפי שנראה להלן ייחסו אותם בטעות למשפחת ה"בית יוסף", כי אם למשפחות אחרות המיוחסים אף הם אל ה"בית יוסף".

אלא שהשערה זו — שוברת בצידה — ואינה נכונה כלל, שכן, רבי יהודה קארו — אשר הדפיס את ספר תשובותיו של אביו הגדול — ישב רוב ימיו ב"שאלון-יקי"... ואף בנו — רבי ידידיה — נכדו של מרן ה"בית יוסף", נולד שם ב"שאלוניקי", ואף נפטר שם, ושם מנוחתו כבוד. שניהם, האב ובנו גם יחד, חיו כל ימיהם בין הספרדים, ונהגו כמנהגיהם, ולא הלכו ולא דבקו כלל במנהגי האשכנזים.

וגם בלאו הכי, ניווכח בפרקים הבאים, שמטעמים נוספים אין להשערה זו כל בסיס, ועל פי המסורות המשפחתיות אין מוצאם של הצאצאים ה"אשכנזיים" כלל מבנו זה — ה"ה רבי יהודה קארו הנ"ל.

פרק שני"ספר היחוס ממשפחת קרא"

א

ה"זכרון לראשונים" של "הכהן" מלובלין זי"ע

בנערותו, בהיותו כבן שלוש עשרה שנים, עוד בטרם נישואיו, בעת שבתו בקריינק, החל "הכהן הגדול מאחיו" — הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע — בכתיבת ספר שלם לתולדות גדולי ישראל, אשר קרא לו בשם: "זכרון לראשונים". תוכנו, זהה לסגנון ה"שם הגדולים" של מרן החיד"א זי"ע. הספר, שהיה גדול בערכו ובכמותו, הכיל ערכים על רוב גדולי ישראל.

בהקדמתו לספר הוא כותב: בסיעתא דשמיא, קונטרס קראתיו זכרון לראשונים, מוכרת חכמי ישראל — דור דודו ודורשיו וחכמיו, כל אשר נמצאו כתובים בספר זכרון ליראי ד', ודבריהם הן הן זכרונם, והחיולות לסדר קונטרס זה בשנת תקצ"ז, בעיר גידולי — קרניק, ואני נער בן י"ג שנה. ונוסד מחתימת התלמוד והלאה, כי על חכמי התלמוד הפליג לעשות בעל מ'דר הדורות/ ומעט מה שיש להוסיף עליו — מוצורף, כי כבר כתבתי קונטרס 'אמבואה דספריי' — על הספרים מחז"ל בעלי התלמוד. ע"כ.

לא ידוע לנו אם ה"זכרון לראשונים" בכתב יד קדשו של רבי צדוק שרד. הספר עצמו לא נדפס מעולם. וכבר יצא

תוספת לגליון **המודיע** א' בטבת תשע"ז — כ"ט

ויתילדו

הקריאה — מאז פרסום חיבורו וקיומו של הספר — לכל חובבי ספר וחוקרי תולדות גדולי ישראל: **אנא, אם יש ביד מי מכם חלקים מן הספר "זכרון לראשונים" הנה, אל נא תמנעו טוב, והדפיסו נא את הספר!**

בסיעתא דשמיא, נותרו ונשתמרו בכתובים מעט מזער מן החיבור הלזה, ובהם, ה"הקדמה", ועוד כששה ערכים בודדים, אשר מהם נמצינו למדים על גודל האבידה, כאשר משם בלבד ניתן לשער על כמות החומר העצום שהכיל הספר בשלמותו.

שרידים אלו נדפסו בקובץ "סיני" — כרך כ"א, [חודש ניסן, שנת תש"ז, שנה אחת עשרה], מתוך מחברת שנעתקה עוד לפני המלחמה מכתב יד קדשו של רבי צדוק, על ידי רבי דוד א"מר הי"ד — נכדו של הרה"ק בעל ה"שפת אמת" מגור זי"ע, שנהרג בגטו לובלין, ונמסרו לדפוס על ידי הרב אברהם יצחק ברומברג.

ב

ערבובי משפחות שנינו כאן / 'קרא' ו'קארו' לגזירה שווה...

כידוע, משפחת "קרא" מפולין, יוחסו בטעות למשפחת ה"בית יוסף" על ידי מגילת יוחסין משובשת, ואולי גם מזויפת מלכתחילה, שנדפסה לראשונה בראש הספר "איל המילואים", בשם: "ספר היחוס ממשפחת קרא". ברם, בני משפחת מורן ה"בית יוסף" זי"ע, אין להם כל קשר למשפחת "קרא" המפורסמת בפולין, ולדעת כל חוקרי הדורות, ברור כשמש שאלו הם שתי משפחות נפרדות. כיתוב שמות המשפחה של שניהם — שונות, וכן גם מוצאם שונה. זה — מטוליטולא, ואלו — מפראג. משפחה אחת — משפחתו של מורן ה"בית יוסף" זי"ע — "קארו", והאחרת — זו הפולנית והאשכנזית, — "קרא". [ואם אכן יש בינינו צאצאים אשכנזים אמיתיים של מורן ה"בית יוסף" זי"ע, כגון משפחת "שטיין" המיוחסת, והמסתעף — משפחות "פריינד" ו"קליין" — וכיוצא, אין אלו מבני משפחת "קרא" הפולנית, ואין להם כל קשר משפחתי אליהם. בפרקים הבאים נבדוק אי"ה את השתלשלות היחוס של אלו למשפחת "מורן ה"בית יוסף" זי"ע].

• • •

והנה, מלבד חוקרי הדורות שכבר האריכו בענין זה במאמריהם לרוב, שומה עלינו לציין במיוחד את רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, אשר כבר נזעק בחיבורו הגדול "זכרון לראשונים" הנזכר, על השיבושים והזיופים הרבים ב"ספר היחוס ממשפחת קרא" הנודע והמפורסם. [וכלשונו של רבי צדוק שם בין דבריו: **"אבל כמדומה דדברי הכותב בכאן — השערות שונות"**...].

את ביקורתו ל"ספר היחוס ממשפחת קארו", כתב רבי צדוק עצמו בספרו "זכרון לראשונים", וכנ"ל. שם הוא מרחיב במיוחד על ההמצאות המרתקות של דמויות במשפחת "קרא", מזמן הראשונים ועד התנאים, על השמות והיוחסין שלא היו ולא נבראו, ובראשם — על הערכוב ההזוי של משפחות "קרא" הפולנית ל"קארו" הספרדית.

[וכמו כן, כבר העירו על הקישור המזויף של משפחת "קרא" למשפחת רבי ליוואי הזקן מפראג, זה שיחסו אותו בטעות כזקינו של המהר"ל מפראג. ואין כאן המקום לדון בכך, לאחר שכבר האריכו למעניהם חוקרי הדורות, ודי בהערה זו לעת עתה. וראה עוד מה שהרחבנו מעט בענין זה במאמרים קודמים בס"ד].

• • •

הא לכם זרע קודש מעט ממתק לשונו הק' של רבי צדוק הכהן שם: **"ובריש ספר 'איל המילואים' הנדפס מחדש בקראטשין תר"ה, יש יחוס משפחת קרא וכו'.** עוד כתב שם, דהיה למוהר"ר אביגדור קרא ב' אחים, הלא המה, בעל המחבר 'תולדות יצחק', והב' הגאון מ' אפרים — אביו של הגאון מ' יוסף קרא — המפרש ד' טורים ו'כסף משנה' ושאר ספרים, והגאון מ' יוסף קרא היה חתן הגאון מ' אהרן איש ליפשיץ, וכו'.

"זה שיבוש גדול, ונתחלף לו משפחת 'קארו' במשפחת 'קרא'. והרב אביגדור קרא — אשכנזי בפראג, ובשנת קמ"ט, כנ"ל. והרב ר' יצחק קארו, ואחיו — הרב ר' אפרים — אבי ה'בית יוסף', הם ספרדים, מהגירוש דשנת רנ"ב, והיו ק' שנה — או יותר — אחר הרב ר' אביגדור

הציור הנפוץ של הבית יוסף זי"ע

קרא, ואי אפשר שיהיו אחים. וגם אין להם יחס וקורבת משפחה עמו כלל, כי הם מצאצאי ספרד, ומשפחה אחרת, בשם ובכינוי אחר גם כן. וגם לא היה ה"בית יוסף" חתן הגאון מ' אהרן מזכמי אשכנז". עכ"ל.

ג

מגזע רבי נחוניא בן הקנה מצאצאי רבי חנינא קרא...

למותר לציין שאין כל שחר לכל היחוס המפורט שם למעלה בקודש, ואין לנו כל אסמכתאות לכל המפורט שם משום מקום אחר. כמובן, שקשה עד מאוד — נכון לחומר המצוי בידינו לעת עתה — לבדוק את מהימנותה של יחוס הדורות הראשונים כפי שמפורטים בשושלת יוחסין זו. אשר על כן, לא נמנה כאן את כל פרטי היוחסין שנמצא שם, ונסכם בקצרה את היוחסין של אחד מראשי משפחת "קרא" הפולנית, ה"ה הגאון רבי יצחק זעליג קרא — אב"ד דק"ק קאליש, וכפי שכבר הזכרנו בקצרה בעבר, [ראה "ויתילדו" מאמר מספר 199].

• • •

ובכן, על פי "ספר היחוס ממשפחת קרא", משתלשל יחוסו עד גדולי התנאים והאמוראים, כדלהלן:

(א) רבי יצחק זעליג קרא — אב"ד דק"ק קאליש וק"ק הנובר, בנו של (ב) רבי אריה יהודה לייב מגלוגא רבתי, אשר היה חתנו של (ג) רבי יצחק זעליג קרא משטרים, אשר היה בנו של (ד) רבי יוסף קרא — אב"ד עשרים

מצבת קבורתו של אחד מצאצאי משפחות שטיין-קליין אשר מצויין עליו היותו חוטר מגזע מורן הבית יוסף זי"ע

קדילות בפולין, והוא בנו של (ה) רבי יהודה יודל קרא — אב"ד דק"ק גלוגא רבתי, בנו של (ו) רבי אביגדור קרא מברודאוויןא, שהיה מיוצאי חלציו של (ז) רבי אביגדור ב"ר יצחק קרא — ר"מ בק"ק פראג [שנפטר בשנת ה'קצ"ט].

רבי אביגדור מפראג — כך על פי "סדר היחס" הנ"ל — היה "אחיו" של (ח) הגאון רבי אפרים קארו, והוא אביו של (ט) רבי יוסף קארו מספרד — שהיה אביו של (י) רבי אפרים קארו — אביו של הגאון הקדוש המפורסם (יא) רבי יוסף קארו מצפת — בעל ה"בית יוסף" וה"שליחן ערוך" זי"ע.

"אחים" אלו, היו נכדיו של (יב) רבי יוסף קרא. מזרע (יג) רבי חנינא קרא. מצאצאי (יד) רבי נחוניא בן הקנה. ומזרע (טו) ה"ל הנשיא. בן (טז) רבן גמליאל הנשיא. בן (יז) רבי יהודה הנשיא — רבינו הקדוש — מחבר ה"משנה", ולמעלה בקודש — עד (יח) ה"ל הזקן. נצור מזרע המלוכה — מבית (יט) דוד המלך ע"ה.

ד

עיונים נוספים ב"ספר היחוס" המשובש

"ספר היחוס ממשפחת קרא" נדפס תחילה בראש הספר "איל המילואים", ה"ה חיבורו של הגאון רבי אריה לייב קרא — אב"ד דק"ק לעמלא וק"ק קראטשין וק"ק נאחוד — הנקרא ר' לייב חריף, מהדורת קראטשין שנת תר"ה. המגילה נעתקה על ידי מחבר הספר "אבני צדק", הנלווה לספר "איל המילואים" של מהדורה זו, ה"ה הגאון רבי אברהם ב"ר יצחק זעליג קרא — "נין ונכד להגאון המחבר זצ"ל" בעל ה"איל המילואים". שמו של כותב המגילה לא נמסר שם על ידי המעתיק הנ"ל.

בשנת תרפ"ב, נדפסה המגילה כצלמו וכתבניתו של ה"אבני מילואים", בדף נפרד, בברלין — לואיס לאס. כמו כן נדפסה המגילה לאחר פרסומה הראשון, פעמים רבות, ואף בשינויי עריכה ובצורות שונות ומשונות, ככל הנראה מאחר שראו שלא ניתן להבין את דברי כותב המגילה כפי צורת פירסומו ועריכתו עד אז.

[ראה בסוף חדושי מהר"א, פיעטרקוב, תרפ"ה. ובספר "לינטישין" — מאת הגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל, וראה בהוספות שבשלהי ה"שם הגדולים החדש" — מגילת היוחסין עם הערותיו של הגאון רבי יוסף לעווינשטיין אב"ד דק"ק סטראצק, ועוד. מעניין לציין, שבשנת תר"ז העיר מ' אליקים כרמולי על זיופו של המגילה, בספרו "העורבים ובני יונה"].

• • •

לא נרחיב כאן בדברים המוזרים שב"ספר היחוס ממשפחת קרא", אך מן הראוי לציין את מה שמבואר שם, שאביו של מורן ה"בית יוסף" זי"ע — ה"ה רבי אפרים קארו — היה "אשכנזי" מדורות קדומים, אלא שאביו של זה הגיע ל"ספרד", ואילו "דודו" — ה"ה רבי אביגדור קרא — נשאר בפראג... "ואידך, פירושא, זיל גמור" קורא יקר.

• • •

מה הביא את מחבר המגילה לייחס את המשפחה עד לרבי נחוניא בן הקנה בעל ספר הקנה? פשוט מאוד. כידוע, ישנם דעות ששמו של המחבר "ספר הקנה" היה: רבי אביגדור. ויש אומרים, שהוא רבי אביגדור קרא. מסתבר איפוא, שמכאן הזיקה היצירתית להיות רבי אביגדור קרא מצאצאיו של רבי נחוניא בן הקנה בעל ספר הקנה...

[ראה הרחבת דברים בענין זה, בדברי רבי צדוק הכהן שם, וב"מליצי אש", ובהערות ל"שם הגדולים", וראה גם ב"אור החיים" (מכל), ועוד. אגב. לפי "ספר היחוס", היה רבי חנינא — "התנא הגדול" — נינו של רבי נחוניא בן הקנה, ומצאצאיו — הגאון רבי יוסף קרא. אך למעשה, הוא היה אמורא ארץ-ישראלי בדור השני, תלמידם של רבי ינאי ורבי חנינא בר חמא... (הערות "אלף מרגליות").]

ה

"קרוב משפחה" שהפך ל"נכד"

הדבר המעניין ביותר בכל הסיפור הזה, הוא, שלמרות שה"ספר היחוס ממשפחת קרא" כלל לא מייחס את הדמויות המפורסות בו כנכדיו של ה"בית יוסף" עצמו, כי אם אל קרוביו ובני משפחתו בלבד, בכל זאת נכתב על שער הספר בזה הלשון: **"בגן של קדושים צדיק וגאוני עולם דור אחר דור עד רבן של כל בני הגולה בית יוסף קארו, ומשם עולה בקנה עד התנא הגדול ר' נחוניא בן הקנה, שהיה מגזע דוד המלך ע"ה."** ע"כ.

• • •

והנה, ככל הנראה רבים הם אלו אשר ראו את שער הספר בלבד, ולא התעמקו בתוכן ספר היחס שנדפס בתוך

הספר, ומשום כך סבורים היו שהם נמנים אכן עם צאצאיו של מרן ה"בית יוסף" זי"ע, כמו שנכתב מפורשות בשער הספר, אך כלל לא עלה על דעתם שהיחוס הזה לא נכון, ושיחוס זה אינו תואם כלל עם הנאמר בפירוט היחוס כפי שנדפס בפנים, כאשר שם היה מתגלה להם שהם אינם כי אם קרובי משפחה בלבד של ה'בית יוסף' וכלל לא מצאצאיו ולא מיוצאי חלציו.

ונ כך הוא גם כמעט בכל אגרות הייחוסין הנפוצים של צאצאים למשפחת "קרא" הפולנית, המייחסים את עצמם לצאצאיו של מרן ה'בית יוסף' עצמו, וראה גם במאמר הנודע "דער קאצקער קוויטעל", שנדפס לאחרונה כקונטרס בפני עצמו בשם: "מאמר דעת תורה", אשר נכתב על ידי החסיד הישיש רבי **יעקב יצחק קרא** **מווֹלֵאצ'אוועק**, ואף הוא בא על החתום שם כנין ונכד לַמרן ה'בית יוסף' זי"ע].

-
-
-

לאור האמור עד כה, אם נבקש לסכם ולהגדיר את מהותו ותוכנו של ה"ספר היחוס ממשפחת קרא", נוכל להשתמש בלשונו של הרב **מאיר וונדר** בספרו "אלף מרגליות" [ערך מס' 210], כאשר הוא סוקר שם את יחוס משפחת "קרא" הפולנית. ואלו דבריו שם:

”מעטות הידיעות שבדינו על אודות משפחה קרא, וההסתמכות היא על משענת קנה רציון של ספר היחוס ממשפחת קרא’. זהו מסמך מופרך מתוכו, רישם דמיונות וקושר ענינים שלא קרבו כלל זה אל זה, מנוסח בלשון עילגים ובדילוגים שאינם מאפשרים להבין אל מי מוסכים הדברים, משיבש כליו בשמות ובענינים עד שאין בו מתום, לא יעמוד בשום בחינה לצירוף וזיקוק הדברים, ומשתמשים בו כמקור רק משום שאין תעודות טובות יותר.

פרק שלישי

משפחת "שטיין" – צאצאי מרן ה"בית יוסף" זי"ע

א

צאצאי ה"בית יוסף" בהונגריה

ועתה, בוא נבוא אל המשפחה האשכנזית הנוספת – הצאצאים האמיתיים של מרן ה'בית יוסף' זי"ע. ובכן. מסורת וותיקה ומבוססת הוטב נשתמרה לה בקרב צאצאיה של משפחה ידועה שמוצאה מהונגריה, ה"ה משפחת "שטיין" העניפה והמיוחסת, שחוטרים מגזע מרן ה'בית יוסף' המה.

כך נמסר מפייהם ומפי כתבי קדשם של ראשי המשפחות לעניפיהם השונים. כך נמסר על ידי צאצאי הגאון רבי **פרץ טובי' שטיין זי"ע** – **אב"ד דק"ק דייאש** – ומח"ס "רמון פרץ", וכך גם נמסר מפי צאצאי הגאון רבי **צבי שטיין מהאדאד** – שהיה דור **שמיני** לַמרן ה'בית יוסף' זי"ע. ונכפי שקבלנו מאחד מיוצאי חלציו – ה"ה הרב **יעקב אלחנן ריכטער מירושלים**, אשר מסר לנו חומר רב על אודות משפחה זו ועל המקורות למסורות אלו, תשוח"ח לן].

-
-
-

המסורת העוברת במשפחות אלו היא, שמרן ה"בית יוסף" השיא את אחת מבנותיו בחוץ לארץ, במדינת זיבנבערגן. הדברים תואמים להיסטוריה של אותה העת, כאשר רבים מן המדינות של האימפריה הטורקית, שהיו מיושבים ביהודים ספרדים, היגרו אז אל ערי מדינות זיבנבערגן, וכמו שמצאנו הד לנדידה זו בדברי הפוסקים ובספרי השו"ת. [וראה עוד בדבריו של ה"פנים מאירות" זי"ע – בשו"ת חלק ב' סימן י"ט, וכן בשו"ת "חתם סופר" – חושן משפט סימן קפ"ח, ובשו"ת "שיבת ציון" – מבנו של ה"נודע ביהודה" – סימן ה'].

ואכן, רבים מן היהודים יוצאי זיבנבערגן המקוריים, מקור מוצאם ממגורשי ספרד. [ראה בהרחבה על השתלשלות הדברים, בהקדמת הספר "דרך יבחר", וראה עוד שם אודות הרבנים הראשונים שם בזיבנבערגן שהגיעו לשם מטורקיה, כמו רבי **יוסף אריזו** וכן רבי **אברהם ריסי** ועוד, וקהילות אלו התנהלו בנוסח הספרדים – שהם היו הרוב שם עד שנת תק"ל. וראה עוד בספר "מקורות לקורות ישראל" – מאת הרב **יקותיאל יהודה גרינוואלד** – שנדפס ב"קאלמבוס אוהי"א" בשנת תרצ"ד – המתאר: "מקודם באו לקארלסבורג רק יהודים ספרדים, וכאשר שמעו בני ישראל כי יש מקום מנוחה בטרסילבניה נדדו שמה גם יהודים אשכנזים, אמנם הספרדים היו אז מראשי המדברים, ורוב הרבנים שם היו ספרדים, ופנקסי הקהילה נכתבו בכתב ואותיות רש"י כמנהג ספרד"...].

מצבת קבורת מרן הבית יוסף זי"ע בבית החיים הישן בצפת

-
-
-

בין הבאים מטורקיה לערי זיבנבערגן, היו משפחה עניפה מצאצאי מרן ה'בית יוסף' זי"ע, ומהם נפרצו משפחות "שטיין" – הנ"ל, "קליין" – צאצאי רבי **אברהם יוסף קליין** – רב ושו"ב דק"ק גאלגא, וכן משפחת "פריינד" – מאבותיו זקניו של כ"ק מרן רבי **משה אריה פריינד זי"ע** – רבה של ירושלים, אשר היה מתפאר ביחוסו הרם ומספר על כך רבות, ועוד.

אחד מגאוני משפחת "שטיין" – ה"ה הגה"ק רבי **משה שטיין אב"ד דק"ק סענושארץ שבמדינת זיבנבערגן** ובעל ה"באר משה" זי"ע – היה מספר, שלמרות שכל מנהגיו היו על פי מנהגי אשכנז, אולם מאז שנודע לו שמקורו טהור מגזע מרן ה'בית יוסף' זי"ע, התחיל להתפלל בנוסח ספרד. [שו"ת "דברי שלום" – אורח חיים סימן א'. והוא מסיים שם: ואני שמעתי, שדיה לזקני זצ"ל אגרת יחוס עד אא"ז מרן ה'בית יוסף' ז"ל. עכ"ל].

ב

משפחת חתן ה"בית יוסף" בזיבנבערגן

יש מבני המשפחה שמסרו, שהם מתייחסים אחר הבת הצעירה שנולדה לו למרן ה'בית יוסף' זי"ע בזקנותו ממש, ונישאת לתלמיד חכם אחד שהיה אח"כ מחכמי קושטא. שמועה נוספת במשפחה, שה'בית יוסף' השיאה בעודו בחוץ לארץ, עם תלמיד חכם אחד אשר שמו היה רבי **צמח** – והם היגרו אח"כ למדינת זיבנבערגן. [כידוע, יהודי קארלסבורג עמדו במשא ומתן עם אחיהם בערי תוגרמה, וכפי שנמצא רשום בפנקסי הקהילה ששרדו עד לזמנינו].

-
-
-

וכך נמסר מפי רבי **משה אריה פריינד מירושלים** הנ"ל, ממה שהעיד וסיפר כמה פעמים בענין זה, ואמר: "אמת, נכון הדבר, שהיו בזיבנבערגן צאצאים למרן ה'בית יוסף', שהרי ה'בית יוסף' היה גר בתקופה מסוימת בבולגריה הגובלת ברומניה, ואז השיא אחת מבנותיו עם תלמיד חכם במדינת זיבנבערגען הקרובה". [הערה: במאמר המוסגר יש לציין אל דברי ה"מגיד" שנמסרו לו למרן ה'בית יוסף' בעת שהשיא את בתו בחוץ לארץ, וכמו שנדפס ב"מגיד מישרים" פרשת ויקרא, מהדורא קמא, "אור ליום שבת, ה'

לניסן, היה חופת בתי וכו', כי אזכר לעילת לארץ ישראל"... עכל"ק].

והוסיף רבי משה אריה וסיפר: "פעם אחת, נסעתי יחד עם אבי – הגה"ק רבי **ישראל פריינד זי"ע אב"ד דק"ק הוניאד** – כשסיבב על הכפרים לבדוק את הסכנים של השובי"ם דשם, ובאחד הכפרים, יצא לקראתו השו"ב דשם, ונתן לו שלום, והחזיר לו שלום, ואמר השו"ב לאבי, 'הלא אנשים אחים אנחנו – כי אנו מתייחסים למרן ה'בית יוסף', ומדי דברו בו – התחיל לפרט את כל שמות אבות המשפחה עד ה'בית יוסף'.

וסיים ר' משה ארי' את דבריו בכאב, ואמר: "ילדות היתה בי, ולא היה בי דעת אז לכתוב עלי גליון את סדר היחס ששמעתי אז, כי אם הייתי עושה כן, הייתי יודע עכשיו את היחוס עד מרן ה'בית יוסף' זי"ע".

-
-
-

בהקדמת הספר "רמון פרץ" הנזכר למעלה, כותב הגאון המחבר: "מקובל במשפחתנו מימים ימימה, שמגזעו של מרן ה'בית יוסף' בעל ה'שלחן ערוך' אנחנו, ולכן נקרא משפחתנו בשם "שטיין", כי ה'בית יוסף' נקרא בשם רבינו יוסף קארו, והשם 'קארו' בלשון אראביש הוא "שטיין" בלשון אשכנז". עכ"ל. ונכון העיר על כך הרב **ריכטער הנ"ל**, שיתכן שהכוונה ללשון "לאדינו" שהיה מדובר אז ביניהם, שכן בשפה זו אכן 'קארו' פירושו 'קר', ומשמעותו כמו: 'אבן יקרה'].

וראה גם בהקדמת הספר "באר משה" הנזכר למעלה, ש"פעם אחת הכיר זה הגאון, שרחוק הדבר שבני קהילתו יקבלו דבריו בענין מסויים, וקיים יוגבה לבו בדרכי ה", ופתח את פיו הקדוש ואמר, 'הלא תדעו כי מגזע מרן הבית יוסף קאתינא, ובית יוסף להבה', ויראו האנשים מאד לעבור את פיו הקדוש". ע"כ.

ג

בין משפחת שטיין ההונגרית למשפחת קרא הפולנית

כאמור למעלה, אחד מגאוני משפחת "שטיין" המיוחסים אל מרן ה'בית יוסף' זי"ע, היה הגה"ק רבי **משה שטיין** – אב"ד דק"ק סענושארץ. מכיון שכן, הוסיף המוציא לאור וצירף לספרו "באר משה" על התורה במהדורת שנת תשמ"ב את "ספר היחוס ממשפחת קרא" הנזכר לעיל, כפי שנדפס בראש הספר "איל המילואים" וכנ"ל, באשר ככל הנראה לא ידע שמגילה משובשת ומזוייפת היא.

מכאן התגלגל הדבר, שבפרסום על הופעת הספר, שנדפס בירחון "המאור" [שנה ל"ז, קונטרס ב'] נכתב לאמור: "הרב פאללאק מפרסם בראש החיבור ספר יחוס לַמשפחת קרא, שמוצאה מוהתנא רבי נחוניא בן הקנה בן צוף בן אפרתי ממשפחת רם, ומחבר ספר היחוס, הוא זקנו של הגאון ר' אברהם שטיין זצ"ל אב"ד הודאמאש, אביו של הגאון המחבר 'באר משה' הנ"ל זכרנו לברכה". ע"כ.

-
-
-

ברם, לא זו בלבד שאין שום קשר בין משפחת "שטיין" ההונגרית, שמוצאם מאחת מבנותיו של מרן ה'בית יוסף' זי"ע, לבין משפחת "קרא" הפולנית, שכפי שראינו בפרק הקודם – אין להם כל קשר למשפחתו של מרן ה'בית יוסף' זי"ע. יתירה מזו, הרי על פי "מבחן השנים" נמצא, שלא יתכן כלל שיהיה הגאון רבי **אברהם שטיין מהידאמאש** הנ"ל – נכדו של הגאון רבי **אברהם קרא בעל ה"אבני צדק**" הנ"ל, זה שהוציא לאור את חיבורו של ה"איל המילואים" ואשר העתיק שם את מגילת הייחוסין הנ"ל, [וכמו שהעיר לנכון הרב **צבי אלימלך הלוי דייטש מברוקליין**, במאמרו המצויין ב"עלי זכרון", חלק י"ח, אייר תשע"ו, עמודים כרל"ז].

שהרי, הגאון רבי **אברהם קרא** הנ"ל, הדפיס את ה"איל המילואים" בשנת תר"ה, ומכאן שהיה עדיין בחיים חיותו בשנה זו. על כרחך, מי שאמור להיות "נכדו", ה"ה רבי **אברהם שטיין מהידאמאש** הנ"ל, ואשר אמור לכאורה להיות קרוי על שמו, נולד לאחר שנת תר"ה.

והנה, למרבה הפלא, במלאות לו לר' אברהם שש עשרה שנים בלבד – בשנת תרכ"א, הוא כבר זוכה לראות בן גדול בשנים – ה"ה בעל ה"באר משה" הנ"ל – אשר מתמנה אז לתפקיד רב ואב"ד דק"ק אהרישאר – וכמו שנרשם על שער ספרו הנ"ל...

-
-
-

והנכון הוא, שיחוס משפחות "שטיין" והמסתעף – כצאצאי רבי יוסף קארו מוצפת בעל ה'בית יוסף' וה'שלחן ערוך' זי"ע, אינו דרך משפחת הבנים לבית "קארו", כי אם דרך אחת מבנותיו – וכאמור, וכמו שהיה מקובל בידם מאבותם מדור דור.

תוספת לגליון **המודיע** א' בטבת תשע"ז – ל"א